

Niğde'deki Rum Okullarının Korunması Üzerine Bir İnceleme

*

Gizem Özal¹

ORCID: 0000-0003-1928-566X

Fazilet Duygu Saban²

ORCID: 0000-0002-8906-6748

Öz

Anadolu, yıllar boyunca farklı dinlere ve kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Türklerin yanı sıra Rum, Ermeni gibi milletler yüzyıllar boyunca bu coğrafyada bir arada yaşamıştır. Bu milletler yaşadıkları bölgelere kendi kültürlerini yansıtmış ve kent kimliğinin oluşmasında etkili olmuştur. Kendilerine verilen haklar doğrultusunda başta eğitim yapısı olmak üzere çok sayıda mimari eser inşa etmiştir. Bu çalışmada, Niğde kentinde Rumlar tarafından yapılan döneminin mimari anlayışını gösteren okullar incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, okulların belgelenmesi, içerisinde buldukları durumun tespit edilmesi, korunmaları konusunda alınabilecek tedbirlerin belirtilmesi ve yeni işlev önerileri getirilerek okulların potansiyelinin ortaya konulmasıdır. Çalışma kapsamında Uluğağaç Rum Okulu, Sasıma (Hasaköy) Rum Okulu, Prodomos Rum Okulu (Dumlupınar İlkokulu) ve Ballı Rum Okulu yapıları incelenmiş ve yapısal ve mimari özellikleri değerlendirilmiştir. Günümüzde Prodomos Rum Okulu (Dumlupınar İlkokulu) mesleki kurs merkezine dönüştürülmek üzere tadilat aşamasındadır. Diğer üç okul; kullanıcının olmaması sonucu işlevsiz kalma, elverişsiz doğa şartlarına maruz kalma ve yapıların günümüz ihtiyaçlarını karşılamaması gibi koruma sorunları ile karşı karşıyadır. Bu sebeple somut koruma önerisi olarak bu üç yapı için, mevcut durumları, buldukları çevre ve ihtiyaçlar analiz edilerek yeniden işlev önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rum okulları, azınlıklar, Niğde, koruma, mimari miras.

¹ Arş. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, E-mail: gizemzal@gmail.com

² Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, E-mail: fduygu@cu.edu.tr

An Investigation on Conservation of Greek Schools in Niğde

*

Gizem Özal³

ORCID: 0000-0003-1928-566X

Fazilet Duygu Saban⁴

ORCID: 0000-0002-8906-6748

Abstract

Anatolia has hosted different religions and cultures over the years. In addition to Turks, nations such as Greeks and Armenians have lived together in this geography for centuries. These nations reflected their own cultures to the regions they lived in. These nations have built a large number of architectural works, especially the educational structure. In this study, the schools built by the Greeks in Niğde were examined. The aim of this study is to document the schools and to determine the current situation. In addition, it is to specify the measures that can be taken for their protection and to propose new functions. Within the scope of the study, the structures of Uluğağaç Greek School, Sasima Greek School, Prodromos Greek School and Ballı Greek School were examined. Architectural features were evaluated. Today, Prodromos Greek School is under renovation to be converted into a vocational course center. The other three schools; It is faced with protection problems such as being dysfunctional as a result of the absence of the user and exposure to unfavorable natural conditions. For this reason, re-function suggestions were made for these three buildings as a conservation proposal.

Keywords: *Greek schools, minorities, Niğde, conservation, architectural heritage.*

³ R. A., Niğde Ömer Halisdemir University, E-mail: gizemzal@gmail.com

⁴ Prof. Dr., Çukurova University, E-mail: fduygu@cu.edu.tr

Giriş

Taşıdıkları izlerle geçmiş ve gelecek arasında köprü görevini üstlenen kültür varlıkları ait oldukları toplumun yaşam tarzını, sosyal ve ekonomik düzeyini yansıtmaktadırlar. Geçmişten günümüze uzanan yaşantının somut göstergeleri olan bu varlıklar yaşatıldığı sürece kültürel aktarımının devam edeceği savunulmaktadır. İnsanların geçmişleriyle bağlantısını sağlayarak ait oldukları yerin kimliğinin ve karakterinin oluşumuna katkı sağlayan kültür varlıklarının korunması gerekmektedir (Yaldız ve Asatekin, 2016, s. 161).

Koruma, insanlığın tarihsel süreç içerisinde oluşturmuş olduğu kültürel kalıntıları, yaşamın sürekliliğinde yeni yarattığı mimari kalıntılar ile uyumlu hale getirmesidir. Ayrıca koruma, kültürel ve toplumsal bir sürekliliğin sağlanması amacıyla yapılan çabaların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Aysu, 1977, s. 26). Bu bağlamda her toplum, geçmişi ve bugünüyle kültürel değerlere sahip çıkmak zorundadır. Toplumların geçmişindeki değerlere yeni değerler katma içgüdüleri onları yerleşik yapan önemli bir öğedir. Bu yerleşik olma durumu, kültür mirasının çevresinde yer alan değerlerin özümsemesi ve o değerlere katkıda bulunulması ile gerçekleşmektedir. Değerlerin doğru yöntemlerle değerlendirilmesi ve nesnel bir bakış açısıyla analiz edilmesi, toplumun geleceğinin daha işlevsel bir şekilde biçimlendirilmesini sağlamaktadır. Kentsel dokuda yer alan yapıların varlıklarının sürekliliğinin sağlanması, kullanılan doğru yöntemlerin kültürel düzenin önemli bir ögesi olduğunu ve korumanın önemini göstermektedir (Tapan, 2014, s. 21).

Kavramsal olarak koruma, bir yapıdaki kültürel ve tarihi değerlerin bozulmasını engellemek veya yapısal stabiliteyi sağlamak için gerçekleştirilen fiziksel müdahaleyi ifade etmektedir (LeBlanc, 2000). UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde koruma etkinlikleri; anıtlar, yapı grupları ve sitler olarak belirtilen kültürel miraslarını belirlemek ve anlamak, kültürel mirasa toplum yaşamında bir işlev vermeyi amaçlayan genel bir politikaya sahip olmak, bilimsel ve teknik çalışmaları geliştirerek araştırmalar yapmak, restorasyon çalışmaları yürütmek gibi çabaların bütünü olarak tanımlanmıştır (UNESCO, 1972).

Kültürel miras insanoğlunun birbirleri ve çevreyle etkileşimlerinin bir sonucudur. İnsan, yeni ve eski olanları açıklığa kavuşturmakla ilgilenen faydacı bir korumacı anlayışa sahiptir (Pereira Roders, 2007, s. 115). Koruma anlayışına göre, geçmişte tarihi ve kültürel değer taşıyan yapı çevreleri göz ardı edilirken, günümüzde tek yapıdan yerleşme alanına ve bir bölge ölçeğinde dü-

şünülen bir kavram haline dönüşmüştür (Tapan, 2014, s. 29). Koruma kavramı, doğal çevreyi, insan eliyle yapılmış olan fiziksel çevreyi ve kültürel değerlerin korunmasını kapsamaktadır (Kuban, 2010, s. 20).

Koruma, toplumsal çağdaşlığa götüren süreçte kalkınma ve gelişmeye ivme kazandıran, yeni ve eski olgusunun karşıt olmadığı bir özellik göstermektedir. Geçmiş ve geleceği bağlama aracı olarak görülen ve çok yönlü bir sorumluluk gerektiren koruma, kamu yararına bir hizmet olarak düşünüldüğü için nesiller boyunca oluşturulması ve aktarılması önemlidir (Madran ve Özgönül, 2005, s. 20). "Korumaya neden ihtiyaç vardır?" sorusunu Tapan (2014: 54) "Var olandan daha iyisini, doğrusunu üretmek, kültürel sürekliliği sağlamak, bireyi toprağına, yaşadığı çevreye sahip kılmak gibi amaçlar "korumayı" zorunlu kılar." Kültürel tabakalaşmayı bizlere gösteren korumadır. "Eski yapıların korunması, o ülkedeki kültürel evrimin nasıl geliştiğini gösteren önemli bir unsurdur. Tarihsel olayların, sosyal ve ekonomik gelişmelerin nasıl olduğunun önemli göstergeleri korumacılığın yardımıyla ortaya çıkar" şeklinde açıklamıştır (Tapan, 2014, s. 54).

Korunması gereken birçok yapı, zamanla değişen yaşam tarzı ve ihtiyaçlar doğrultusunda özgün işlevini yitirerek amacından çok farklı bir işlevle değerlendirilmektedir. Söz konusu kültür mirasının nesiller boyunca doğru aktarılmasının en doğru yolunun "yaşayan birer varlık" olarak sürekli ve etkin bir şekilde kullanılmaları, bir başka deyişle "kullanarak koruma" bakış açısıyla değerlendirilmeleri, koruma konusunda en doğru yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir (Altınoluk, 1998). Bu bağlamda kültürel miras öğelerini doğru amaca uygun olarak kullanmak koruma politikalarının vazgeçilmez ögesidir.

Yıllar boyunca farklı kültürlerle ve uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan Anadolu coğrafyasında bugüne ulaşmış kültür mirasını "kullanarak koruma" anlayışıyla değerlendirmek, çözüm bekleyen önemli bir koruma problemi olarak ortaya çıkmaktadır. Bir yandan tarihi kentlerde yer alan kültürel mirasın niteliği ve niceliği dikkatle korunması gereken özellikler göstermekteyken, kentsel gelişmenin hızı, rant baskısı, toplumsal dinamikler, sahiplilik problemi, vb. etkenler "kullanarak koruma" bakış açısının uygulanmasında sorunların görülmesine neden olmaktadır. Bu durum özellikle Osmanlı İmparatorluğu Döneminde nüfusun kayda değer bir bölümünü oluşturan ve Anadolu'nun farklı kentlerine yerleşmiş olan azınlıklara ait kültür mirası özelinde farklı bir boyut kazanmaktadır.

Anadolu, yıllar boyunca farklı dillere, dinlere ve kültürlerle ev sahipliği yapmış, Türklerin yanı sıra çok sayıda Rum, Ermeni gibi milletler yüzyıllar

boyunca burada bir arada yaşamıştır. Yaşadıkları bölgelere kendi kültürlerini yansıtarak çok sayıda mimari eser bırakan bu topluluklar şüphesiz kent kimliğinin oluşumunda etkili olmuştur. Osmanlı Dönemi süresince azınlıklar dini uygulamaları ve eğitim meseleleri konusunda özerkliğe sahip olmuştur. Azınlıklara 19. yüzyıldan itibaren gerçekleşen yeniliklerle kendi okullarını açabilme ve inşa edebilme yetkileri verilmiştir (Augustinos, 1997, s. 155). Osmanlı Devleti'nde azınlık okulları, himayesinde bulunan ve aralarında din, ırk ve dil farkı olan, sonradan devlet tarafından verilen haklardan faydalanan "Museviler, Rumlar ve Ermeniler" gibi topluluklar tarafından açılan okullara verilen addır. Bu topluluklar kendilerine verilen haklar doğrultusunda eğitime ağırlık vererek çok sayıda okul inşa etmiştir (Kodaman, 1991, s. 75). 20. yüzyılda gerçekleşen bir dizi olaylar sonucu alınan kararlar neticesinde çoğu azınlık grupları Anadolu'yu terk etmiş ve inşa ettikleri okullar kullanım dışı kalmıştır.

Amaç

Bölgede yaşayan Rumların sahip oldukları kültürün bir yansıması olarak inşa edilen Rum okulları, geçmişin kültürel izlerini temsil etmeleri ve kente bıraktıkları mimari miras bakımından oldukça önemlidir. Bu çalışmada, Niğde kentinde Rumlar tarafından yapılan, günümüzde bakımsız, atıl durumda veya yeni bir işlev kazandırılmak üzere müdahale edilen eğitim yapıları ele alınarak korunma durumları irdelenmiştir. İnşa edildikleri dönemden itibaren bölgenin demografik değişimi, siyasal, sosyo-ekonomik, mimari özellikleri ile ilgili bilgi veren ve kültürel bir karaktere sahip Rum okullarının koruma hassasiyetinden uzakta olması çalışmanın motivasyonunu oluşturmaktadır. Niğde kentinde Rumlar tarafından yapılan ve döneminin kentteki mimari anlayışını gösteren okulların; belgelenmesi, okulların içerisinde buldukları durumun tespit edilmesi, korunmaları konusunda alınabilecek tedbirlerin belirtilmesi ve yeni işlev önerileri getirilerek okulların potansiyelinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Niğde'de bulunan Rum okullarının mimarisi üzerine literatürde boşlukların bulunması ve bu okulların mimari açıdan korunmasına ilişkin bütüncül bir yaklaşım olmaması çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır.

Kapsam ve Yöntem

Bu çalışma kapsamında, Niğde kentinde bulunan Rumların sosyo-kültürel ve eğitim anlayışları irdelenerek kent merkezinde ve köylerde inşa ettikleri

eğitim yapıları tespit edilmiştir. İnşa edilen Prodomos Rum Okulu (Dumlupınar İlkokulu), Uluğaç Rum Okulu, Sasima (Hasaköy) Rum Okulu ve Ballı Rum Okulu incelenerek okulların yapısal ve mimari özellikleri, birbirlerine olan benzerlikleri ve farklılıkları değerlendirilmiştir (Şekil 1). Ayrıca yapıların plan, cephe ve yapı elemanları analizleri yapılarak fiziksel değişim ve bozulmalar tespit edilmiştir. Somut koruma önerisi olarak Ballı Rum Okulu, Hasaköy Rum Okulu ve Uluğaç Rum Okulu için yeni işlev önerileri getirilmiştir.

Şekil 1. Çalışmanın yöntemi (Yazar, 2020)

Osmanlı Dönemi Azınlıklarına Genel Bakış

Osmanlı Devleti sınırlarında yaşayan Musevi, Ermeni ve Rum toplulukları için ; “Rum milleti”, “Ermeni milleti” gibi “millet” terimi kullanılmış ve bu topluluklar “Ehl-i Zimmet” olarak da adlandırılmıştır. Ehl-i Zimmet terimi sahip çıkmak, korumak anlamlarına geldiğinden bu terime sahip cemaatlerin “devletin korumasında, himayesinde bulunan topluluklar” olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle Osmanlı Devleti, himayesi altında bulunan Rum, Ermeni ve Musevileri koruma görevini üstlenmiş ve bu milletler Bâbîâli tarafından göreve getirilen ve “Milletbaşı” olarak adlandırılan devlet görevlisi unvanı taşıyan Patrik başkanlığında, ruhban sınıfları tarafından denetlenmiştir. Bu bakımdan patrikler toplulukların dini konularla birlikte aynı zamanda gündelik hayatlarına ait konularda da belirleyici olmuştur. Bu toplulukların cemaatlere katılımının 19. yüzyıl öncesine kadar sınırlı sayıda olduğu belirtilmektedir (Braude ve Lewis, 1982, s. 1-88).

Vurgulanması gereken önemli bir husus “Rum”, “Ermeni” veya “Musevi” topluluklarından bahsedildiğinde, akla sadece kendilerine özgü dili olan bir etnik topluluğun gelmemesi gerektirir. Kendi içlerinde heterojen bir yapı oluşturan bu milletlerin ortak noktaları din birliği içinde olmalarıdır

(Somel, 2014, s. 11). Ayrıca Rum, Ermeni ve Musevi topluluklarının din, hukuk, eğitim ve kültür gibi konularda önemli haklara sahip olduğu ifade edilmektedir (Ercan, 2001, s. 55). Bu topluluklar içerisinde hiyerarşik yapılanma ve kurumsallaşma açısından en güçlü dini yapı, Rum Milletine ait olan Patrikhane olmuştur. Bu bakımdan Rumlar en yaygın ve güçlü kilise okullarına sahip olmuştur (Braude ve Lewis, 1982, s. 1-88).

Çok uluslu bir kimliğe sahip olan Osmanlı Devleti, bünyesinde bulunan gayrimüslim cemaatlere karşı hoşgörülü bir siyaset benimsemiş, 18. yüzyıldan sonra modernleşme süreciyle gayrimüslim okulları olumlu yönde etkilenmiştir. Osmanlının dini temelli eğitim anlayışı 18 Şubat 1856 tarihinde imzalanan Islahat Fermanı'yla birlikte kökten değişmiştir. O zamana kadar süregelen eğitim yapısına zıt ve radikal kararlar içeren Islahat Fermanı'nda tüm tebaanın eşit olduğu vurgulanmış ve 19. yüzyıla kadar Müslim-gayrimüslim ayrımı resmîyette sona ermiştir (Davison, 1963, s. 52). Bu çalışmanın ele aldığı konu açısından; Müslim-gayrimüslim ayrımının bu fermanla ortadan kalkması imparatorlukta genel eğitim sisteminin doğrudan değişikliğe uğraması açısından önemlidir.

Islahat Fermanıyla gayrimüslimlere; memur ve subay yetiştirmek için açılan devlet okullarına girebilme hakkı verilmiş (Zürcher, 1999, s. 79), genel ve mesleki eğitim veren okullar açma konusunda serbestlik getirilmiştir (Davison, 1963, s. 245). Eğitim çalışmalarının genişlemesi ile "Meclis-i Muhtelit-i Maarif" kurumu açılarak gayrimüslim okullarının var olan eğitim düzenine entegre edilmesi, denetlenmesi ve kontrol altında tutulması amaçlanmıştır. Gerçekleştirilen cemaat reformuyla birlikte her bir cemaatin meclis oluşturması kararı alınmıştır ve Rum, Ermeni ve Musevi milletleri ruhban sınıfının denetimi altından çıkmıştır. Bu gelişmenin paralelinde Rum ve Ermeni milletlerine ait okullar patrikhaneden bağımsız bir şekilde modernleşmişlerdir (Somel, 2014, s. 18).

Islahat Fermanı'ndan sonra 1869 yılında yayınlanan Maarif Nizamnamesi, eğitim reformunun gerçekleştirilmesini sağlamıştır. 1869 yılında hazırlanmasına karşın devletin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal durumlardan ötürü 1880'li yıllarda uygulamaya konulan nizamname, Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan rüştiye mekteplerini, mahalle mekteplerini ve gayrimüslim okullarını ortak bir sistemle bir araya getirmiş ve sınıflandırmıştır (Koçer, 1970, s. 83). Din ağırlıklı olmak yerine dünyevi temelli olarak belirlenen bu sınıflandırma, Osmanlı Devleti eğitim sisteminde etkili ve belirleyici bir rol üstlenmiştir (Somel, 2014, s. 22). Nizamname doğrultusunda gayri-

müslim okulları üzerinde bir denetleme süreci başlamış ve denetleme yapmak için müfettişlik kurulmuştur (Unat, 1964, s. 25). Müfettişlik tarafından; gayrimüslimlerin okul açma yetkileri, mektebin kurucusunun, mektebin inşa edileceği bölgedeki gayrimüslimlerin çoğunlukla aynı cemaatte olması, bu okullara istihdam edilecek öğretmenlerin Maarif Nezareti tarafından onaylanması, ders kitaplarının içeriklerinin kontrol edilmesi ve bu kitaplarda yer alan bilgilerin öğretildiğinin kontrol edilmesi gibi konular üzerinden denetleme ve gözetleme süreci Cumhuriyet Dönemi'ne kadar devam etmiştir (Somel, 2014, s. 25). Buna ilave olarak, 1902 yılında çıkarılan bir kararla Müslüman çocukların gayrimüslim okullarında eğitim alması yasaklanmıştır (Rodrigue, 1997, s. 241).

1912-13 yıllarında Balkan Savaşları'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarını kaybetmesiyle ülkede gayrimüslim toplulukların en büyüğü olan Rum nüfusu oranı oldukça azalmıştır (Somel, 2014, s. 31). 1915 yılında kabul edilen Özel Okullar Yönergesi ile gayrimüslim okullar azınlık konumuna düşürülmüştür. Bu yönergede gayrimüslim okulları Unat (1927)'in belirttiği üzere *"Masrafları bireyler tarafından ve hükümetçe tanınmış Türkiyeli cemaat, cemiyet ve şirketler tarafından sağlanarak açılan okullar"* olarak belirtilmiştir. Ayrıca Yönergede Türkiyeli cemaat okullarının *"büyüklüğü ve yapısının ihtiyacın üstünde olmaması, yaratacakları gürültü nedeniyle diğer okullar ve cemaat mabetlerinden işitilemeyecek uzaklıkta"* olması ve bu okulların sadece ait oldukları cemaat nüfusunun sakin bulunduğu köy ve mahallelerde inşa edilmeleri şartı belirtilmiştir (Unat, 1927, s. 312). Yönergede azınlık kavramının yerine *"Türkiyeli cemaatler"* ifadesi kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesi, Mondros Mütarekesi ve Kurtuluş Savaşının bitimine kadar olan süreçte gayrimüslim okulları üzerindeki baskı ve denetim kalkmış, Özel Okullar Yönergesi Mondros Mütarekesi'nden sonra İstanbul Hükümeti tarafından İstanbul bölgesi için kaldırılmıştır. Yunanlılar tarafından işgal edilen bölgeler dışında Anadolu'da bulunan cemaat okulları varlıklarını devam ettirmiştir. Kurtuluş Savaşı sırasında Rumlar ve Ermeniler tarafından yürütülen faaliyetlerin siyasi nitelikli bir etkinlik olabileceği düşünüldüğü için herhangi bir cemaat okulunun eğitim faaliyetini kolaylıkla sürdürmesi mümkün olmamış ve çoğu gayrimüslim okulu kapanmıştır (Somel, 2014, s. 35). 1856 ile 1912 yılları arasında gayrimüslim cemaatlerin altın çağını yaşadığı, Balkan Savaşlarının ardından Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yılları süresince ülke sınırları içerisinde bulunan gayrimüslimlerin büyük oranda azaldığı ve tüm bu süreçten gayrimüslim cemaatlere ait eğitim yapılarının etkilendiği anlaşılmaktadır.

Yaşanan tüm bu değişiklikler kentten kırsala tüm ülke genelinde hissedilmiştir. Çalışma alanı olan Niğde kenti, tarihte az nüfuslu olmasına rağmen yoğun bir Rum nüfusuna sahip olmuştur (Karpas, 2003, s. 182). Kentte yaşayan Rumlar, kendi kültürlerine ait okul, kilise ve iş yeri gibi çeşitli yapılar inşa etmiştir (Topal, 2016, s. 268). Alınan imtiyazlar doğrultusunda inşa edilen okullar aktif olmuş ve tarihsel süreçte imtiyazların geri alınması veya yürürlüğe giren yeni yasalarla kapatılmıştır. Kapatılan okulların bir kısmı Müslüman öğrenciler için eğitim vermeye devam ederken bir kısmı atıl kalmıştır. Bu bağlamda Niğde kentinde bulunan Rumların, eğitim odaklı inşa ettikleri yapılarının incelenerek mimari mirasın analiz edilmesi faydalı olacaktır.

Niğde’de Bulunan Rumlar

Niğde kentinin etnik yapısı tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde, kentte Türkler, Rumlar ve Ermeniler olmak üzere üç farklı topluluktan söz edilmektedir. Konya Vilayet Salnamelerinde bölgede din göz önüne tutularak bir sınıflandırma yapıldığı, Müslüman olarak Türklerin ve gayrimüslim olarak ise Rumlar, Ermeniler ve Protestanların kaydedildiği belirtilmiştir (Öztürk, 2008, s. 28). Bölgede yaşayan Rumlar, şehir merkezinde olduğu kadar kırsal alanlarda da yoğunlaşmıştır. Bu çalışma, Niğde’de inşa edilen Rum okulları üzerine bir inceleme olması sebebiyle bölgede yaşayan Rumların bölgeye gelişleri, nüfusları ve eğitim yapıları üzerinde durulmuştur.

Niğde kentinde bulunan Rum Ortodokslar madenci ve yerli olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Madenciler, Trabzon’dan Niğde’ye maden ocaklarında çalışmak üzere gelmişler ve Niğde’nin merkezi ile Kavuklu, Sulucaova, Ovacık, Eminlik ve Maden köylerine yerleşmişlerdir. Yerleşen Rumların Türkçe bildikleri ve kendi aralarında Rumca konuştukları belirtilmiştir. Yerli Ortodoks Rumların Türkçe konuştuğu, elli yaşını geçen kadınlar arasında Rumca bilenlerin çok az olduğu, erkeklerin ise Rumca konuşup yazabildiği ancak saf bir Rumca konuşmadıkları anlaşılmaktadır (Gedik, 1994, s. 37-38).

Rumlar, Patrikhane denetiminde ve öncülüğünde bağımsız bir dini hayat yaşamış, dini yapılarını, mahalli idarelerini, bağımsız mahkemelerini, vergi düzenlemelerini ve her türlü eğitim yapılarını kurmuşlardır. Buna ilave olarak, Rumların belediye meclis üyeliği ve muhtarlık gibi devlet kurumlarında görev aldıkları vurgulanmıştır. Ekonomisi tarım, hayvancılık, dokumacılık, dericilik, maden işletmeciliği ve genel olarak ticarete dayalı olan kentte ekonomik durumu iyi olan insanların ticaretle uğraştıkları, olmayanların ise İstanbul ve Adana gibi daha büyük şehirlere giderek çalıştıkları belirtilmiştir (Toyer, 2001, s. 190-196).

Nüfus

Niğde kenti ile ilgili ilk ciddi nüfus sayımı 1830 yılında yapılmıştır. Bu sayıma göre, 1475'i gayrimüslim ve 4527 si Müslüman olmak üzere erkek nüfusu 5997 olarak kaydedilmiştir. 1830 yılında yapılan nüfus sayımında sadece erkeklere ait nüfus verileri yer almıştır (Toyer, 2001, s. 190-196). 1881 ve 1906 yıllarında yapılan nüfus sayımlarında her kesimde belirli oranda nüfus artışı gözlenmiştir. Nüfus oranları incelendiğinde kentin 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki nüfusunun 2/3ünü Türklerin, 1/3 ünü ise Rum ve Ermenilerin oluşturduğu görülmektedir (bkz. Tablo 1). Katolik ve Protestan toplam nüfusu 609 kişi tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 1. Niğde'de 1881-82 sayımı ve 1906-7 nüfus sayımı (Karpat, 2003, s.182; Konyalı, 1975, s.18; McCarthy, 1983, s.139; Tekeli, 1990, s.49).

1881-1882	Türkler		Rumlar		Ermeniler		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
	19719	17149	8360	7365	475	370		
							53436	
1906-1907	Türkler		Rumlar		Ermeniler		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
	112096	102261	28284	26116	2130	1798	142047	130448

Eğitim

1898-1900 yılları arasında Niğde merkezde gayrimüslimlere ait üç adet okuldan söz edilmektedir. Bu okullar; Protestan (Tahtalı Mektebi), Ermeni ve Rum mektepleri iken 1898-1900 yılları arasında bu üç okuldan öğrenci sayısı en fazla olan Rum Mektebi'dir (Topal, 2016, s. 266).

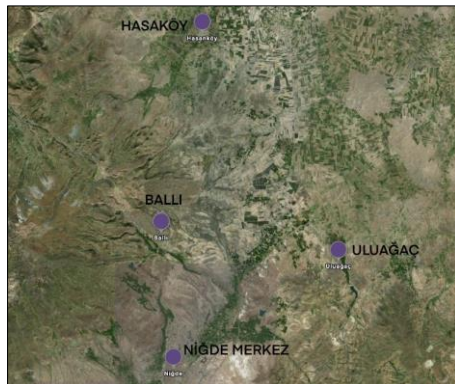
1901-1903 yılları arasında hazırlanan Maârif Salnamelerinde merkezde yer alan gayrimüslim okul sayısı beş olarak belirtilmiştir (Topal, 2016, s. 267). Bu yıllarda 1898-1900 yılları arasında eğitim veren okullardan farklı olarak Ermenilere ait Kilise İnas Mektebi ve Rumlara ait Kayabaşı Rum Mektebi ve Niğde'nin kırsal bölgesinde yer alan Kurdunus (Hamamlı), Aravan (Kumluca), Fertek ve Deneği Rum Mektepleri yer almaktadır (bkz. Tablo 2). Günümüzde söz konusu Rum okullarından sadece üçü varlığını korumuştur.

Tablo 2. 1901-1903 yılları arasında Niğde’de bulunan Gayrimüslim Mektepler (Topal, 2016, s. 268).

Okul Adı	Cemaat	Öğrenci Sayısı		Ruhsatname Tarihi
		Erkek	Kız	
Ermeni Zükür	Ermeni	65	-	27 KS(1) 309
Kilise İnas Mektebi	Ermeni	-	65	27 KS(1) 309
Tahtalu Mektebi	Protestan	50	30	9 Nisan 1310
Kilise Mektebi	Rum	30	-	8 Eylül 1313
Kayabaşı Mektebi	Rum	35	-	8 Eylül 1313
Fertek Mektebi	Rum	30	-	8 Eylül 1313
Kurdunus (Ha- mamalı) Mektebi	Rum	25	-	8 Eylül 1313
Aravan (Kumluca) Mektebi	Rum	20	-	8 Eylül 1313
Deneği(Yeşilburç) Mektebi	Rum	35	-	8 Eylül 1313

Niğde’de Bulunan Rum Okulları

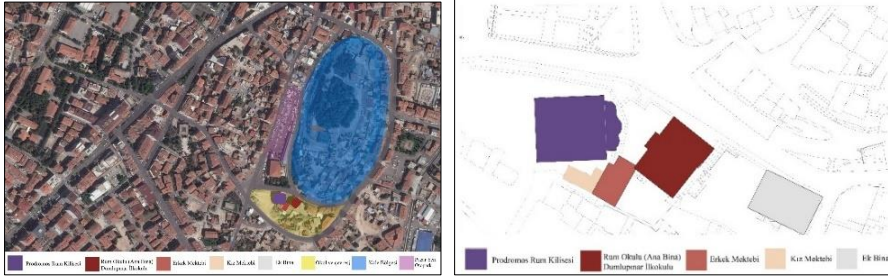
Belirli bir döneme kadar hatırı sayılır bir çoğunlukta Rumların yaşamış olduğu Niğde’de, çalışma kapsamında günümüze ulaşan dört Rum Okulu incelenmiştir. Bu okulların en büyüğü kent merkezinde yer alan Prodomos Rum Okulu (Dumlupınar İlkokulu) iken, kent merkezinin kuzeydoğusundaki Uluğaç Köyü’nde Uluğaç Rum Okulu, Hasaköy Köyü’nde Sasima Rum Okulu ve Ballı Köyü Madala Tepesinde Ballı Rum Okulu bulunmaktadır (Şekil 2). Bu bölümde, ele alınan okul binaları yerleşme içindeki konumları, kilise ile ilişkileri, mimari özellikleri ve yapı elemanları kapsamında tartışılmıştır.

Şekil 2. Niğde’deki mevcut Rum okullarının konumları (Yazar, 2020)

Prodromos Rum Okulu (Dumlupınar İlkokulu)

Dumlupınar İlkokulu, kent merkezindeki Prodromos Manastırı (Rum Kilisesi) bahçesi içerisinde, Sungurbey Mahallesi, Kunt Sokak 289 ada 8 parselde yer almaktadır. Kilise bahçesi içerisinde Rum Rüstiye Mektebi, Erkek Mektebi ve Kız Mektebi bulunmaktadır (Şekil 3). Belirli bir dönem kiliseye ait "Rahibeler Okulu" olarak adlandırılmıştır (MEB, 2021). Okul binasının dış cephesine herhangi bir müdahale edilmeksizin iç bölümü, günümüzde MEB tarafından mesleki eğitim verilmesi amacıyla kurs merkezine dönüştürülmek üzere tadilat aşamasındadır.

Şekil 1. Dumlupınar İlkokulu'nun kentteki konumu ve vaziyet planı (Yazar, 2020)

Rum okulunun da içerisinde bulunduğu kilise yapısı, ismini Aya Yannis Prodromos'tan almaktadır. Prodromos'un ismine ilk olarak Balıklı Rum Manastırı içerisindeki mezar taşında (1886 tarihli) rastlanmıştır. Bu mezar taşında, gösteri oyuncusu olduğu düşünülen Prodromos'un şenlik fişeğinin isabet etmesi sonucu kazara öldüğü yazılmıştır (Ekin, 2017, s. 221-241). Prodromos'a ithafen yapılan kilise yapısı Niğde kenti için ilk ve en büyük kilise konumundadır. Yapının inşa tarihi araştırıldığında, Rum mektebinin giriş cephesinde bulunan ana giriş kapısı üzerinde, madalyon formu inşa kitabesinde kalem işi "1865" tarihinin yazılı olduğu görülmektedir. Arşiv belgelerinden yola çıkarak Prodromos Manastırı Kilisesi (Rum Kilisesi) için tesis edilen okulların ilk inşaatlarının 1865 yılında başladığı tespit edilmiştir. Eryaman (2019: 196)'ın belirttiği üzere 1910 tarihli arşiv belgesinde "eski bir zaman evvel bina edilmiş olan okulların zamanla harap olduğu bundan 45 sene evvel bina edilmiş olan mekteplere yönelik kilise kütüphanesindeki kitap ve evrakların da yangınla yok olduğu" bilgisi verilmektedir. Yangın sonucu harap olan yapıların yeniden kâgir olarak inşa edileceği belirtilmiş ve 1912-1913 yıllarında tamirat işlemleri gerçekleştirilmiştir. Yapı, cumhuriyetin ilan edilmesiyle kız ve erkek mektepleriyle birlikte ilkokul yapısı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

1956 yılında çıkan başka bir yangınla tamamen yanan birinci kat, çatı katı ve ahşap merdiven bölümleri betonarme yapım sistemiyle yeniden inşa edilmiştir (Eryaman, 2019, s. 189-212).

Geçirdiği yangınlar sonucunda onarımlar gören ve büyük oranda özgünlüğünü koruyarak günümüze ulaşan Dumlupınar İlkokulu (Prodromos Rum Okulu), bodrum kat üzeri iki kattan oluşmaktadır ve dikdörtgene yakın bir plan şemasına sahiptir. Bodrum katı çoğunlukla kayaya oyulan mekânlardan oluşan binanın zemininde galeriler ve genellikle kilise altlarında yer alan gizli geçitler (dehliz) yer almaktadır. Tüm cephelerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmış olan yapıda siyah bazalt ve sarımsaklı yonca taşı tercih edilmiştir. Doğu cephesinde bulunan iç içe geçmiş iki kemerden oluşan ana giriş kapısı, üstünde beşik kemerli aydınlık açıklığı ve aynalık olarak adlandırılan "1865-1912" tarihlerinin yazılı olduğu bir kitabe ile vurgulanmıştır (Şekil 4). Zemin katta bulunan pencereler dikdörtgen şeklinde, üzeri üçgen alınlıklı ve taş söveyle çerçevelenmiş, birinci kat pencereleri ise taş söveli ve basık kemerlidir. Batı cephesinin orta kısmında yapılan çıkma, zemin katta revaklı ve birinci katta düz devam ederek üçgen alınlıkla tamamlanmıştır. Kilise ana apsisi ve mektep yapısının arasında kalan alanda, kısmen görülmekte olan sarnıç, kuyu, mezar ve galerilere açılan geçitler bulunmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Dumlupınar İlkokulu'nun doğu cephesi ve batı cephesi (Yazar, 2019)

Erkek Mektebi, Dumlupınar İlkokulu ile aynı tarihte inşa edilmiştir ve bodrum kat üzeri zemin kattan oluşan dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Belirli bir dönem kütüphane ve okul kantini olarak kullanılan yapı günümüzde herhangi bir işlevle kullanılmamaktadır. Yapının ana girişi doğu cephesinde bulunmakta olup, bodrum kat ve zemin kata ulaşım bu cepheden, zemin kata giriş merdiven aracılığıyla, pencere olarak tasarlanan açıklığın kapıya dönüştürülmesiyle sağlanmaktadır. Doğu cephesinin bodrum katında bulunan üç adet kemer açıklığı sonradan kapatılmış, cephenin güneyinde yer alan ilk kemer açıklığına

pencere ve üçüncü kemer açıklığına kapı eklenmiştir. Ayrıca binanın, kilise avlusuna bakan kuzey cephesinde bir adet kapı ve sonradan biri taş malzeme ile kapatılmış iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil 5). Tek mekân olarak kâgir sistemde tasarlanan yapıda sonradan yapılan plan değişikliğiyle üç adet sınıf oluşturulmuş ve taşıyıcı sistemi betonarmeye dönüştürülmüştür.

Şekil 5. Erkek Mektebi doğu cephesi ve kuzey cephesi (Yazar, 2020)

Kız Mektebi, Prodromos Kilisesi'nin güneyinde ve Erkek Mektebi'ne bitişik şekilde konumlanmış L plan şemasına sahip tek katlı bir binadır. İnşa edildiği dönemde kız çocuklarına eğitim veren bina günümüzde halk tarafından "papazın evi" olarak adlandırılmaktadır. Yapının ana girişi batıdan merdivenle gerçekleşmektedir (Şekil 6). Kendine ait bir inşa kitabesi olmadığı için yapının inşa edilme tarihi 1865 olarak kabul edilmiştir. Geçirdiği yangınlar sonucunda 1912 yılında yeniden inşa edilmiş olan bina cumhuriyetin ilanı ile birlikte belirli bir dönem ilkokul yapısı olarak kullanılmış, Niğde Erkek Mektebi ve Prodromos Kilisesi ile birlikte 2018 yılında Kültür Bakanlığı tarafından restore edilmiştir. Bina erkek mektebi gibi mesleki eğitim kursuna dönüştürülen ana binaya hizmet etmesi planlanmaktadır.

Şekil 6. Kız Mektebi (Yazar, 2020)

Uluağaç Rum Okulu

19. yüzyılda bölgenin önemli Rum yerleşmelerinden birisi olan ve Uluağaç Rum Okulu'na ev sahipliği yapan Uluağaç Köyü, Niğde ili merkez ilçesinin 17 km kuzeyinde bulunmaktadır (Şekil 7). Uluağaç Rum Okulu 1893 tarihinde altı sınıflık 150 öğrenciyeye eğitim vermek üzere inşa edilmiştir (İoannidis, 1896, s. 104). İoannidis (1896) "Mektepleri dahi birçok zahmet ve gayretle 1893 senesinde bina edilerek, "Dimitikon Sholion" (altı sınıflı ilkokul) usulüncü bir "didaskalos" (öğretmen) tarafından 150 kadar çocuk teallimu terbiye edilmektedir. Lisanları da Semendra (Ovacık)'nın lisanı gibi karışık Rumca'dır" şeklinde belirtmiştir. Önemli sayıda Rum nüfusunun bulunduğu bölgede yaşanan demografik değişim sonucunda, 283 erkek ve 278 kadın olmak üzere toplam 561 mübadil Girebene, Kozana ve Girifçe'den gelerek köye yerleşmişlerdir. Okul, cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra eğitim işlevine devam ederek ilkokul olarak kullanılmıştır. 1977 yılında yeni bir okulun açılmasıyla Rum Mektebi işlevini yitirmiştir ve atıl durumdadır (Özkan, 2007, s. 169-178).

Şekil 7. Uluağaç Rum Okulu'nun konumu ile doğu ve batı cephesi (Yazar, 2020).

Yöresel düzgün kesme taş kullanılarak oluşturulan yığma yapı dikdörtgen planlı ve zemin üzerinde bir katlı olup anıtsal görüntüsüyle yerleşimde dikkat çekmektedir. Doğru cephede bulunan ana giriş kapısı cephenin orta aksında içeri çekilmiştir. Zemin kat giriş aksının çevresinde günümüzde depo ve ahır olarak kullanılan mekânlar ve karşısında üst kata çıkmak için kullanılan ahşap merdiven bulunmaktadır. Zemin kata sonradan üç derslik eklenmiştir. Sınıf mekânlarının bulunduğu birinci kat, döşemesinde kopma ve çökme olduğu için kullanılmamaktadır. Yapının tüm cephelerinde düzgün kesme taş ve yatayda kesintisiz devam eden ahşap hatlar kullanılmış sade bir anlayış hâkimdir. Zemin kat küçük boyutlu pencereler ve çoğunlukla sağır bırakılarak değerlendirilirken birinci katta ana giriş aksında ikili ve yanlarda üçerli dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Kapandıktan sonra

ahır ve depo gibi kendi işlevi dışında farklı bir işlevle kullanılan okulda meydana gelen yangınlar, çatı strüktürünün zarar görmesine sebep olmuştur (Şekil 7).

Sasima (Hasaköy) Rum Okulu

Rumlar tarafından Sasima olarak adlandırılan Hasaköy, Niğde ili merkez ilçesine 44 km uzaklıkta olan bir yerleşimdir (Şekil 8). Sasima, antik dönemde, başkent Konstantinopolis'ten Suriye'ye giden yol üzerinde yer alan önemli konumda olmasına rağmen, gözden düşmüş kişilerin sürgün edildiği terk edilmiş bir yerleşim olarak belirtilmiştir (Parman, 1988, s. 123-148). 372 yılında Kapadokya'nın ikiye ayrılmasıyla Kaisareia'lı Basileios Sasima'yı coğrafi açıdan önemli olarak görmüş ve Gregorios'u Sasima Piskoposu olarak seçerek kendi dini merkezine bağlamıştır. Sasima Piskoposları önemli dini toplantılara bölge temsilcisi olarak katılan kişiler olmuştur (Hild ve Restle, 1981, s. 40). Kapadokya Bölgesinde Hıristiyanlık için önemli bir konumda olan Sasima'da, Mimar Gregor Kalfa tarafından inşa edilen anıtsal nitelikte bir kilise bulunmaktadır. Sasima Rum Okulu ise 19. yüzyıl sonunda inşa edilmiştir. Okul ve kilise arasında yaklaşık 150 metre mesafe bulunmaktadır. Yerleşkede bulunan anıtsal boyuttaki kilise ve eğitim yapısı 19. yüzyılda bölgedeki gayrimüslimlerin demografik dağılımını ve bölgenin sosyal açıdan önemini göstermektedir (Pekak, 2007, s. 249-277). Rumların Yunanistan'a göç etmesiyle boşalan yerleşkede 151 hane bulunmaktadır. 377 kadın ve 376 erkek toplam 753 nüfusa sahip mübadiller, Kesriye, Kozana ve Karaferye'den gelmişlerdir (Özkan, 2007, s. 169-178).

Şekil 8. Hasaköy Rum Okulu'nun konumu ile doğu cephesi (Yazar, 2020)

Hac plan düzenine göre inşa edilen yapı tek katlıdır. Taşıyıcı sistemi beşik tonozlarla sağlanan yapının orta aksında beşik tonozların dik kesişmesiyle

çapraz tonoz oluşturulmuştur. Yapının güneyinde bulunan mekânlarda sütunlar üzerine ve yapı zeminine oturan kemerler ile taşıyıcı sistem tamamlanmıştır (Şekil 9).

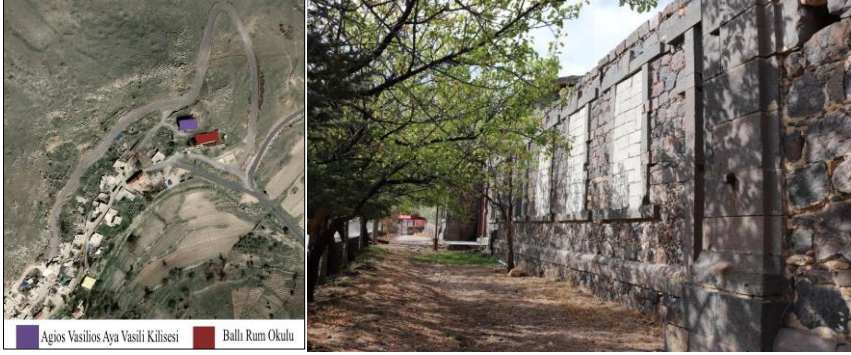

Şekil 9. Hasaköy Sasima Rum Okulu'nun taşıyıcı sistemi (Yazar, 2020)

Batı cephesinde, kemer üzerinde rozet ve hac süslemeleri yer alan ana giriş kapısı bulunmaktadır. Yapının doğusunda kemer üzerinde iki adet rozet motifi bulunan kapı, karakteristik olarak ana giriş kapısına benzer özelliklere sahiptir. Yapıda iki adet giriş kapısının bulunması kız ve erkekler öğrencilere tek yapıda eğitim verildiğini göstermektedir. Yapının tüm cepheleri yöresel düzgün kesme taş kullanılarak simetrik anlayışla oluşturulmuştur. Orta aksta bulunan ana giriş kapısı ve kuzey-güney yönünde ikili gruplar halinde bulunan dikdörtgen pencerelerle cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Belirli bir dönem eğitim yapısı olarak kullanılan yapıda tuvalet gibi geç dönem eklentileri ve sonradan duvarla kapatılan mekânlara yer almaktadır. Günümüzde atıl durumda olan yapı, elverişsiz doğa şartlarıyla yüz yüze kalmıştır. Bakımsızlık sebebiyle harap bir durumdadır. Kapı ve pencerelerin açık olması sonucu yapının iç strüktürü zarar görmüş, duvarlarda sıva dökülmeleri, yazılar ve nemlenme gibi bozulmalar oluşmuştur (Şekil 9).

Ballı Rum Okulu

Rumlar tarafından Madala veya Maledos olarak adlandırılan Ballı Köyü, Niğde ili merkez ilçesinin 13 km kuzeyinde bulunan bir yerleşimdir (Şekil 10). 1830 yılında yapılan sayımda Madala'da 60 adet Rum ailenin olduğu belirtilmiştir (Nakracas, 2000, s. 176). Yerleşimin doğusunda eğimli bir arazi üzerine yerleşen Agios Vasilios ya da Aya Vasili Kilisesi olarak bilinen bir kilise, kiliseye ait bir Çan Kulesi ve kiliseyle aynı arsa üzerinde daha düşük kotta Ballı Rum Okulu bulunmaktadır. Rum Okulu'nda herhangi bir kitabe bulunmamaktadır ve bina tescillenmemiştir.

Şekil 10. Balı Rum Okulu vaziyet planı ve güney cephesi (Yazar, 2020)

Okul, ana aksı doğu-batı doğrultusunda uzanan lineer mekânlar ve bu mekânlara dik doğrultuda bağlanan mekânlardan oluşan bir mimariyle oluşturulmuştur. Simetrik bir anlayışla inşa edilen tek katlı bina, birbiriyle mekânsal bağlantısı olmayan iki bölümden oluşmaktadır. Bu durum yapıda erkekler ve kızlar için eğitim veren iki ayrı bölümü karşıladığını göstermektedir. Doğu-batı doğrultusunda uzanması sebebiyle doğu bölümü ve batı bölümü olarak adlandırılan bölümlerin güney cephesinde birer adet ana giriş yer almaktadır. Batı bölümü, kara tahta ve eski sıralar gibi geçmişe dair izleri barındıran sınıflar ve idarenin olduğu mekânlardan oluşmaktadır. Sınıf mekânları cephede hareketlilik olması ve derslik alanını büyütme amaçlı dışarı doğru yönlendirilmiştir. Girişin hemen yanında yer alan ve öğretmenler odası olarak kullanıldığı belli olan mekâna sonradan ıslak hacim ve mutfak eklenmiştir. Bu kısmın yakın döneme kadar okul olarak kullanıldığı açıkça görülmektedir. Doğu bölümü, batı bölümü ile kıyaslandığında yapının iç mekânlarının daha kötü bir durumda olduğu görülmektedir. Bu bölümde, iç kısımlarda bulunan duvarlar sıvasız ve toprak zemin harap durumdadır.

Şekil 11. Balı Rum Okulu iç mekânı, doğu cephesi ve ana giriş kapısı (Yazar, 2020)

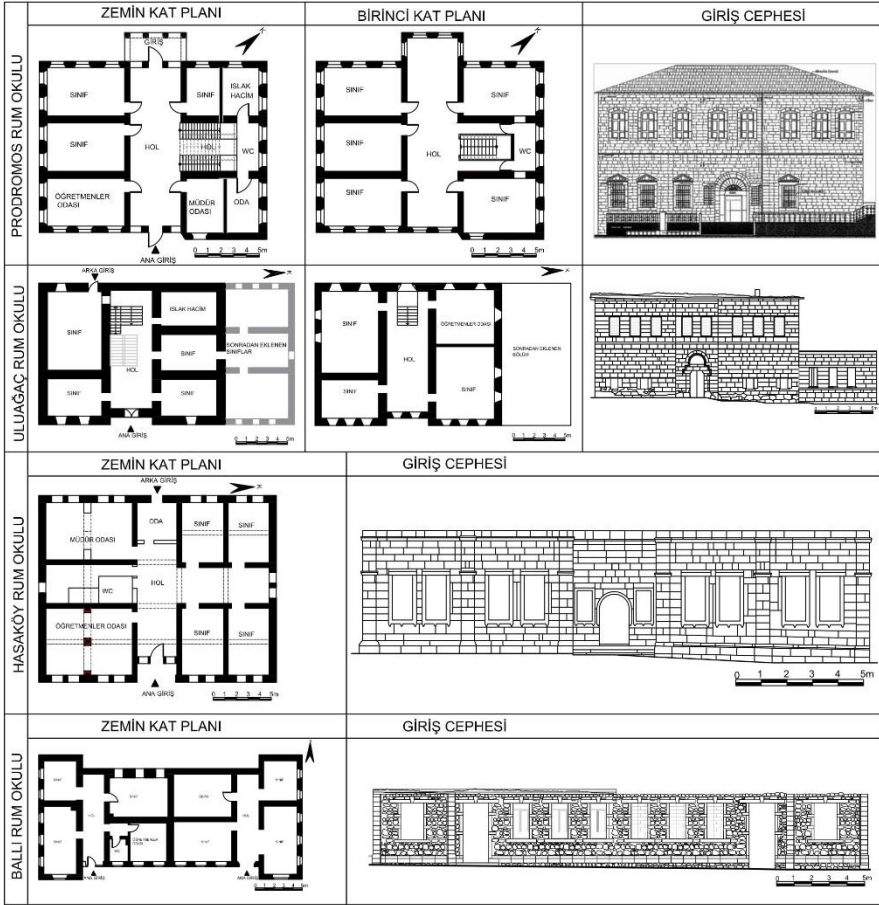
Plan şemasında var olan simetri anlayışı cephe düzeninde etkisini göstermiştir. Yığma yapım sistemiyle oluşturulan binada, ince yonu ve kaba yonu kesme taş kullanılmıştır. Kuzey ve güney cephelerinin köşelerinde yapılan çıkma cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Çıkma yapılan kısımlarda boyut olarak daha büyük tek pencere, iki ana giriş kapısı arasında kalan alanda üçerli gruplar halinde dikdörtgen taş söve ile çerçevelenmiş pencereler ile giriş cephesi oluşturulmuştur. Eğimli araziye yerleşmesinden ötürü yapının kuzey cephesinin büyük bölümü toprak altındadır. Yapının batı bölümüne ait çatının yok olduğu doğu bölümünde bulunan çatının ise büyük hasar aldığı görülmektedir (Şekil 11). Okul, dış cephede bulunan silmeler, bina köşelerinin ve kapı pencere kenarlarında kullanılan söveler taş işçiliği bakımından oldukça önemlidir.

Yapı Elemanları ve Mimari Analizin Değerlendirilmesi

Rum okullarına ait yapı elemanları analiz edilmiş, kapı ve pencerelerin özgünlük durumu ve söve malzemesi incelenmiştir (bkz. Tablo 3). Niğde bölgesinde inşa edilen Rum okullarına ait tüm kapılar çift kanatlı ve özgün olmayan metaldir. Prodromos Rum Okulu, Sasima ve Uluğağaç Rum okullarında kapı atkı sistemi kemerli olup taş söve uygulanırken Ballı Rum Okulu'nun atkı sistemi lentolu olup taş sövelidir. Pencere tipi ve yapım malzemesine bakıldığında kanatlı pencere kullanılmıştır. Prodromos Rum Okulu'nda bulunan pencere özgün olmayıp, Uluğağaç ve Ballı'daki okulların pencereleri günümüzde mevcut değildir. Pencerelerin atkı sistemi lentolu ve taş sövelidir ancak Prodromos Rum Okulu'nda kemerli pencere de kullanılmıştır. İncelenen okullar arasında malzeme niteliği, işçilik ve detay açısından kent merkezinde yer alan Prodromos Rum Okulunun öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu durum kent merkezinde inşa edilen eğitim yapılarına daha fazla özen gösterildiğini düşündürmektedir.

Tablo 3. Rum okullarının yapı elemanları analizi (Yazar, 2020)

Okul Adı	Yapı Malzeme	KAPI		PENCERE	
		Kemerli	Pencere Tipi	Lentolu	Kemerli
		Söve Malzemesi (Taş, Özgün)	Yapı Malzeme	Söve Malzemesi (Taş, Özgün)	
Dumlupınar Rum Okulu	Metal (Özgün Değil)		Kanatlı Ahşap	 	
Uluagaç Rum Okulu	Metal (Özgün Değil)		Kanatlı Ahşap (Mevcut Değil)		
Hasaköy Rum Okulu	Metal (Özgün Değil)		Kanatlı Ahşap (Mevcut Değil)		
Ballı Rum Okulu	Metal (Özgün Değil)	Lentolu 	Kanatlı Ahşap (Mevcut Değil)		

Şekil 12. Rum okullarının mimari analizi (Yazar, 2020)

Tablo 3 ve Şekil 12'de görüldüğü üzere, Niğde bölgesinde bulunan dört Rum okulunun mimari analizinde; yapıların konumu, tescil durumu, günümüzdeki işlevi, zemin kat, birinci kat planları ve cepheleri incelenmiştir. Bu tablolar ile yapıların kendilerine özgü özelliklerinin, birbirlerine olan benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Ballı Rum Okulu hariç diğer okullar tescillidir. Hasaköy, Uluğağaç ve Ballı yerleşkelerinde bulunan okullar günümüzde atıl vaziyette iken, Dumlupınar Okulu mesleki eğitim için kurs merkezine dönüştürülmek üzere tadilat aşamasındadır. Dumlupınar, Uluğağaç ve Hasaköy Rum okulu kareye yakın plan şemasına sahipken Ballı Rum Okulu dikdörtgen bir formda inşa edilmiştir. Ballı Rum Okulu birbiriyle mekânsal bağlantısı olmayan iki bölümden oluşması sebebiyle plan organizasyonu bakımından diğer okullardan ayrılmaktadır. Plan şemasının

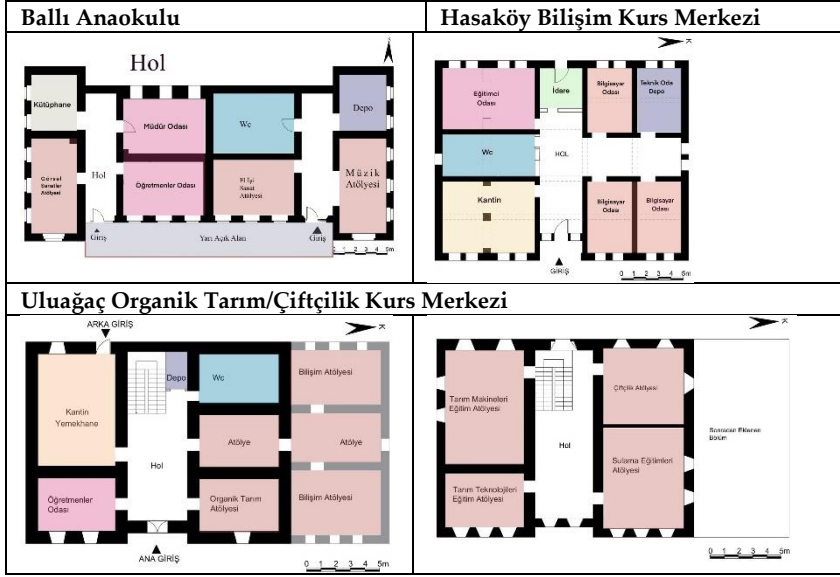
merkezinde mekânlar arası ulaşımın gerçekleştirildiği hol bulunmaktadır. Hasaköy ve Dumlupınar Rum Okulu'nda T tipi hol ile sirkülasyon gerçekleştirilirken Uluğaç ve Ballı Rum Okulu'nda I tipi hol bulunmaktadır. Ele alınan tüm Rum okullarının cephelerinin özgünlüğü korunmuştur. Yöresel taş malzeme kullanılması ve kapı-pencerelerin taş söve ile çerçevelenmiş olması okulların cephelerinde görülen benzer özelliklerdir. Dumlupınar ve Uluğaç Rum Okulu'na giriş kapılarının üstünde beşik kemerli aydınlık pencereleri yer almaktadır (bkz. Tablo 3).

Niğde Rum Okulları İçin Yeni İşlev Önerisi

Tarihi çevrelerde yaşayan insanların tarihi yapıları benimsemesi ve alana sosyal katılımı insanların geçmişle önemli bir bağ kurmasını sağlamaktadır. Mimari yapıların geçmişle bağ kurması kenti veya tarihi yapıları deneyimlenlere kültür katmanlarıyla yaşama imkânı sunmaktadır (Kuban, 2000, s. 25). Tarihi yapıların, geleceğe aktarılması için günümüz değişimlerine cevap verebilmesi ve ihtiyaçlarını karşılaması önemlidir. Bu durumda yeniden kullanım önemli bir basamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeniden işlevlendirme için alınacak kararların, tarihi yapıların yapısal, anlamsal ve estetik özelliklerine uygun olması önemlidir. Rum okulları için yeni işlev verilmesi yapıların sahip olduğu izlerin geleceğe aktarılması için izlenebilecek bir yol olarak görülebilir. Yeniden işlevlendirme önerisi halkın kültürel miras alanlarına fiziksel erişimini kolaylaştırmalıdır. Doğal çevre bir alanın tarihi ve kültürel öneminin ayrılmaz parçaları olduğu için çevresel ilişkiler dikkate alınmalıdır (ICOMOS, 2008).

Bu yol haritası ışığında Ballı, Uluğaç ve Hasaköy Rum Okulu için yeniden işlevlendirme önerileri oluşturulmuştur. Prodromos Rum Okulu (Dumlupınar İlkokulu) MEB tarafından mesleki eğitim verilmesi amacıyla Mesleki ve Teknik Lise'ye bağlı kurs merkezine dönüştürülmek üzere tadilatıdır. Ballı Rum Okulu için işlev önerisi, köyde okul öncesi eğitim veren bir yapının olmaması sebebiyle Ballı Anaokulu olarak düşünülmüştür. Hasaköy Rum Okulu için işlev önerisi, Bilişim Kurs Merkezidir. Günümüzde bilişim teknolojileri hayatımızın odak noktasında bulunmaktadır. Bu alana yönelik bilgisayar programlarının öğretildiği bir kurs merkezi olması önerilmiştir. Uluğaç Rum Okulu için işlev önerisi olarak Organik Tarım ve Çiftçilik Kurs Merkezi düşünülmüştür. Uluğaç Köyü geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bu sebeple çiftçiliğe yönelik eğitimler, tarım makineleri ve sulama eğitimi gibi çeşitli atölyelerden oluşan bir kurs merkezi önerilmektedir. Verilen işlev

önerilerinde bölgenin nüfusu ve bölgede yaşayan insanların ihtiyaçları etkili olmuştur.

Şekil 13. Rum okulları yeni işlev önerisi (Yazar, 2020)

Yapılar belirli bir dönem eğitim amaçlı hizmet vermiş ve sonrasında atıl bırakıldıkları için işlevleri dışında ahır, ambar ve depo olarak kullanılmıştır. Bu fonksiyonel değişiklikler yapıları zarar vermiştir. Yeni işlevle önerilen mekânlar tabloda renkli olarak ifade edilmiştir. Ballı Rum Okulu için önerilen anaokulu işlevinde, önceden sınıf olarak kullanılan mekânların görsel sanatlar, el işi sanat ve müzik atölyesi olarak kullanılması önerilmektedir. Yapıda pencere açıklığı olmayan ve arka cephede kalan bölümlerin depo ve wc gibi mekânlarla değerlendirilmesi planlanmaktadır. İki ayrı bölümden oluşan yapıda geçişin sağlanması amacıyla ön kısma yarı açık bir alanın eklenmesi düşünülmüştür. Uluğaç Rum Okulu için düşünülen yeni işlev için, önceden sınıf olarak kullanılan mekânlarının atölye ve arka girişin yer aldığı mekânın yemekhane olarak kullanılması önerilmektedir. Birinci katta önceden sınıf ve öğretmenler odası olarak kullanılan alanlar atölyeye dönüştürülmüştür. Hasaköy Rum Okulu için düşünülen, bilişim kurs merkezi için önceden sınıf olarak kullanılan mekânlarının bilgisayar odası olarak kullanılması ve mevcutta var olan ıslak hacim mekânındaki eklerin kaldırılarak kadın, erkek ve engelliler için yeniden düzenlenmesi önerilmektedir (Şekil 13).

Tartışma ve Sonuç

Niğde kentinde bulunan dört Rum Okulu, inşa edildikleri dönemle ilgili siyasi, demografik değişim, ekonomik, kültürel ve sosyal konularda veriler sunarak Rumların, Niğde kentindeki varlıklarıyla ilgili somut birer miras bırakmıştır. Yapıların günümüzdeki mevcut durumları inşa edildikleri tarihten itibaren yaklaşık 150 yıllık süreçte yaşanan olayların birikimini göstermektedir. Bu yapıların kimliklerinin kaybolması belirli bir tarihte o bölgede yaşamış Rumların kent belleğinden silinmesine neden olmaktadır. Rumlar tarafından inşa edilen okullar mimari açıdan incelendiğinde yapı malzemesi, mekân organizasyonu ve bulunduğu çevreyle ilişkisi bakımından benzer özellikler göstermektedir.

Bu özellikler; hol tipi plan düzenine göre şekillenen mekân organizasyonu, okulların plan şemalarının temelini oluşturmaktadır. Ballı Rum Okulu bağlantısı olmayan iki bölümlü plan şeması bakımından diğer okulların plan şemalarından farklı özellikler göstermektedir. Kat sayısı birden fazla olan Dumlupınar ve Uluğağaç'ta bulunan okullarda merdiven giriş aksının karşısında planlanmıştır. Öğrencilerin beraber eğitim aldığı bu okullarda kız ve erkekler için iki ayrı giriş bulunmaktadır. Her dört okul da bulunduğu bölgede var olan yöresel malzemeler kullanılarak inşa edilmiştir. Sasima ve Uluğağaç'ta taşıyıcı sistem elemanı olarak tonozlar kullanılmıştır. Kiliseye bağlı olarak inşa edilen okulların, buldukları bölgedeki kiliseye göre konumları değişiklik göstermektedir. Dumlupınar İlkokulu ve Ballı Rum Okulu kilise ile aynı arsa içerisinde inşa edilirken Sasima ve Uluğağaç'ta bulunan okullar kiliseye 100-150 metre uzaklıkta konumlanmıştır. Aynı arsa içerisinde veya 100-150 metre uzaklıkta inşa edilmiş olmaları Rum okullarının konum açısından kiliseyle yakın bir ilişki içerisinde olduklarını açıkça göstermektedir. Ayrıca okullar eğitim yapısı olmaları sebebiyle buldukları yerleşimlerin merkezinde kolay ulaşılabilir bir konumdadır. Yerel mimari, Rumların özel mimarlık diliyle bütünleşmiştir. Kendiliğinden olan bir girişimin sonucu olarak oluşan doğal bütünlük, yapıların yakın çevre ile kurduğu ilişkiyi güçlendirerek buldukları yere ait olmalarını sağlamıştır.

Niğde'de bulunan bu dört okul; kullanıcının olmaması neticesinde işlevsiz kalma, kullanılmayan okulların elverişsiz doğa şartlarına ve vandalizme açık olması, yapıların günümüz ihtiyaçlarına cevap vermemesi ve okullara uygun olmayan işlev verilmesi veya işlev verilirken uygun olmayan müdahalelerde bulunulması gibi koruma sorunlarıyla karşı karşıyadır.

Kapandıktan sonra boş kalan ya da işlevi dışında farklı bir amaçla kullanıldıktan sonra kullanılmayan okullar, bakımsızlık sebebiyle harap bir durumdadır. Binalarda çatı strüktürünün yıkılması ve kapı ile pencerelerin açık olması sonucunda yapılar doğa şartlarıyla yüz yüze kalmaktadır. Döşeme, duvar ve merdivenlerde strüktürel deformasyonlar ve bozulmalar, duvarda nemlenme ve bitkilenme görülmektedir. Günümüzde kullanılmayan Sasima Rum Okulu, kapı ve pencerelerin olmaması ve doğa şartlarının uygunsuzluğu gibi elverişsiz şartlar sonucunda yıpranmış, duvarlarda sıva dökülmeleri, vandalizm baskısı, döşemelerde ve tavanlarda bozulmalar oluşmuştur. Ballı Rum Okulu'nun çatısı kötü bir vaziyette olup acil müdahale edilmesi gerekmektedir. Kapı ve pencerelerin olmaması sebebiyle elverişsiz doğa şartlarına maruz kalarak sıva dökülmeleri, döşemelerde hasar ve bozulmalar meydana gelmiştir. Yapının kuzey cephesinin toprak ile dolması strüktürü için tehlike oluşturmaktadır. Okulun ivedilikle Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescillenmesi ve müdahale edilmesi önemlidir. Uluağaç Rum Okulu'nda meydana gelen yangın sonucu çatı strüktürü büyük oranda zarar görmüş ve doğa şartlarına açık hale gelmiştir. Herhangi bir onarım görmeyen bu okullarda halen tehlike devam ettiği için doğru kullanıcı ve doğru koruma yaklaşımı büyük önem taşımaktadır.

Bölgede yaşayan Rumlar başta olmak üzere gayrimüslim cemaat nüfusunun büyük oranda azalması sonucu bu okullar belirli bir dönem öğrencisiz kalmıştır. Bunun etkisi en fazla kırsal alanda bulunan Uluağaç Rum Okulu, Sasima Rum Okulu ve Ballı Rum Okulu'nda görülmektedir. Prodromos Rum Okulu (Dumlupınar İlkokulu) Niğde merkezde yer aldığı için eğitim vermeye devam etmiş, yapı kullanıcı değişikliği yaşamış olmasına rağmen kırsal alanda bulunan okullar gibi uzun bir dönem öğrencisiz kalmamıştır. Bir diğer koruma problemi ise, kapatılmak zorunda kalan okullara gerekli önlemler alınmadan depo, ahır gibi fonksiyonlar yüklenmesidir. Okulların mimariyle uyuşmayan bu fonksiyonlar için binaların niteliğine uygun olmayan teknikler uygulanmış ve büyük hasarlara neden olunmuştur. Sasima Rum Okulu'nun mevsimlik işçilerin kalmaları için bir sığınma alanı olarak değerlendirilmesi, Uluağaç Rum Okulu'nun hayvancılık ve tarımla uğraşan bölge halkı için samanlık, ahır ve depo olarak değerlendirilmesi iç mekânlarda yıpranmalara ve eklentilere yol açmıştır.

Buldukları bölgedeki Rum nüfusu dikkate alındığında, küçük yerleşimler için inşa edilen bu okulların günümüz ihtiyaçlarına cevap veremediği görülmektedir. Değişen eğitim programı, teknolojik ve bilimsel gelişmeler,

öğrenci sayısının artışı gibi nedenlerle binalar günümüz ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Yakın bir döneme kadar eğitim işlevine devam eden Dumlupınar İlkokulu (Prodromos Rum Okulu) bu ihtiyaçların tamamını karşılayamadığı için boşaltılmış ve eğitim verilmesi için aynı arsa içerisine ek bina yapılmıştır. Günümüzde ise MEB tarafından mesleki eğitim verilmesi amacıyla kurs merkezine dönüştürülmek üzere tadilat görmektedir. Okulun dış cephesine herhangi bir müdahale edilmemesine rağmen iç bölümünde yapılan değişiklikler ve malzeme tercihleri okulun tarihi değerini tehlike içerisine almıştır.

Değişen yaşam şartları ve ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli bir değişim içerisinde olan yapıları “yaşayan birer varlık” olarak görmek ve “kullanarak korumak” doğru koruma anlayışı olarak kabul edilmektedir. Yapıların fiziksel olarak korunması kadar işlevlerinin ve ait oldukları bir geleneğin ürünü olarak sahip oldukları kültürün korunması oldukça önemlidir.

Yapıların gelecek nesillere aktarılabilir kılınması için insanların kullanımı önem taşımaktadır. Okulların eğitim işlevlerinin devam ettirilerek insanlar tarafından kullanılması, bölge halkının ve kentin belleğindeki yerini muhafaza etmelerini sağlayacaktır. Bu bakımdan, Ballı Rum Okulu için bölgede bulunmayan ve ihtiyaç duyulan okul öncesi eğitim için anaokulu yapısı yeni işlev önerisi olarak sunulmuştur. Hasaköy Rum Okulu için Bilişim Kurs Merkezi ve Uluğaç Rum Okulu için Organik Tarım ve Çiftçilik Kurs Merkezi önerilmiştir. Yeni işlev önerileri, bölgenin kültürel, demografik özellikleri ve bölgede yaşayan insanların ihtiyaçları doğrultusunda verilmiştir. Bu bakımdan belge niteliği taşıyan bu yapıların tescilli olmayanlarının tescillenerek belgelendirilmesi ve somut koruma kararları verilerek ihtiyaca uygun doğru işlevlerle doğru müdahalelerde bulunulması önemlidir.

Extended Abstract

An Investigation on Conservation of Greek Schools in Niğde

*

Gizem Özal

ORCID: 0000-0003-1928-566X

Fazilet Duygu Saban

ORCID: 0000-0002-8906-6748

Cultural assets reflect the lifestyle, social and economic level of the society they belong to. It is necessary to protect the cultural assets that contribute to the formation of the identity and character of the place where they belong by connecting people with their past (Yaldız and Asatekin, 2016, p. 161). The most accurate way of transferring the said cultural heritage across generations is to use them continuously and effectively as "living beings". Using protection is one of the most accurate methods of protection (Altinoluk, 1998). Anatolia has hosted different languages, religions and cultures over the years. Besides Turks, different nationalities such as Greeks and Armenians lived together here. These communities, which left many architectural works in the regions where they lived, were undoubtedly influential in the formation of the urban identity. These communities built many schools (Kodaman, 1991, p. 75).

The Greek schools, which were built as a reflection of the culture of the Greeks living in the region, represent the cultural traces of the past. In this study, the preservation status of the educational buildings built by the Greeks in the city of Niğde was examined. Today, these structures are neglected, idle or intervened to gain a new function. These schools built by the Greeks; It is aimed to document the situation of the schools, to determine the measures that can be taken for their protection. In addition, it is aimed to reveal the potential of schools with new function proposals. Within the scope of the study, Prodromos Greek School (Dumlupınar Primary School), Uluğağaç Greek School, Sasima (Hasaköy) Greek School and Ballı Greek School in Niğde were examined. The structural and architectural features of these schools and their similarities to each other were evaluated.

When the schools are examined in terms of architecture; It has similar characteristics in terms of building material, spatial organization and relationship with its environment. There is a space organization with a hall-type plan. Ballı Greek School has two departments that are not connected and shows different features from other schools in terms of plan scheme. In these schools where students study together, there are two separate entrances for boys and girls. The four schools were built using local materials available in the region. In Sasima and Uluğağaç, vaults were used as a carrier system element. The location of the schools according to the church in their region is variable. In addition, since the schools are educational structures, they are easily accessible in the center of the settlements where they are located.

These four schools in Niğde; It is faced with protection problems such as being dysfunctional as a result of the absence of users, unsuitable schools being open to unfavorable natural conditions and vandalism, buildings not meeting today's needs, giving inappropriate functions to schools or making inappropriate interventions while giving functions. Schools that were left empty after closure or used for a different purpose other than their function, are in a dilapidated state due to neglect. In buildings, the roof structure has collapsed and the doors and windows are open. Sasima Greek School, which is not used today, was worn out as a result of unfavorable conditions such as the absence of doors and windows and the inconvenience of natural conditions, plaster spills on the walls, various vandalism pressures, deterioration in the floors and ceilings. The roof of the Ballı Greek School is in a bad condition and urgent intervention is required. Due to the absence of doors and windows, it was exposed to unfavorable natural conditions, causing plaster spills, damage and deterioration on the floors. The filling of the northern façade of the building with soil poses a danger to its structure. As a result of the fire in Uluğağaç Greek School, the roof structure was damaged to a large extent and became open to natural conditions. The right user and the right protection approach are of great importance as the danger still continues in these schools, which have not been repaired. As a result of the decrease in the Greek population, these schools were left without students for a certain period. The effect of this is seen in Uluğağaç Greek School, Sasima Greek School and Ballı Greek School, which are located in rural areas. Since the Prodromos Greek School was in the center, it continued to provide education. Another conservation problem is that schools that have to be closed are used as warehouses and barns without taking necessary precautions. Techniques that are not suitable for the nature of the buildings were applied and

major damage occurred. The shelter area of Sasima Greek School and the use of Uluğaç Greek School as a barn and warehouse caused deterioration in the interior spaces.

These schools cannot meet today's needs. It is very important to preserve the functions and the culture they have as a product of a tradition to which they belong, as well as the physical preservation of the buildings. It is necessary to give a new function by considering the historical-cultural importance of the schools and the spatial organization. In this respect, re-functioning proposals were made for the Ballı, Uluğaç and Hasaköy Greek Schools. The kindergarten structure for the Ballı Greek School was considered as a new function proposal. Informatics Course Center for Hasaköy Greek School and Organic Agriculture and Farming Course Center for Uluğaç Greek School have been proposed. Uluğaç Village livelihood is agriculture and animal husbandry. For this reason, a course center consisting of various workshops such as training on farming, agricultural machinery and irrigation training is recommended.

Kaynakça/References

- Altınoluk, Ü. (1998). *Binaların yeniden kullanımı*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi (YEM) Yayınları.
- Augustinos, G. (1997). *Küçük Asya Rumları-19. yüzyılda inanç cemaat ve etnisite*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Aysu, E. (1977). *Eski kent mekânlarını düzenleme ilkeleri*. (Doktora tezi). İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, İstanbul.
- Braude, B. ve Lewis, B. (1982). *Christians and Jews in the Ottoman Empire: The functioning of a plural society*. New York/London: Holmes and Meier Publishers Inc.
- Davison, R. H. (1963). *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876*. New Jersey: Princeton University Press.
- Ekin, C. (2017). Karamanlı soy kütükleri: Karamanlıca (Grek harfli Türkçe) kitabeli mezar taşları. *Sanat Tarihi Dergisi*, 26, 221-241.
- Ercan, Y. (2001). *Osmanlı yönetiminde gayrimüslimler: Kuruluştan Tanzimat'a kadar sosyal, ekonomik ve hukuki durumlar*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Eryaman, M. (2019). Osmanlı okullarına bir örnek: Niğde Dumlupınar İlkokulu. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 11, 189-212.
- Gedik, İ. (1994). *Niğde Sancağı*. Niğde: Özel Yayın.
- Hild, F. ve Restle, M. (1981). *Kappadokien: (Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos)*. Viyana: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- ICOMOS. (2008). *ICOMOS Charter on the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites*.
- İoannidis, İ. (1896). *Kayseri Metropolitleri ve Malumat-ı Mütenevvia, Dersaadet*. Aleksandros Nomismatidis Matbaası.

- Karpat, K. H. (2003). *Osmanlı nüfusu (1830-1914) demografik ve sosyal özellikleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Koçer H. A. (1970). *Türkiye’de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi (1773-1923)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kodaman, B. (1991). *Abdülhamid Devri eğitim sistemi 2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Konyalı, İ. H. (1975). *Abideleri ve kitabeleri ile Niğde Aksaray tarihi*. İstanbul: İstanbul Fatih Yayınevi.
- Kuban, D. (2000). *Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu kuram ve uygulama*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi (YEM) Yayınları.
- Kuban, D. (2010). *Kent ve mimarlık üzerine İstanbul yazıları*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi (YEM) Yayınları.
- LeBlanc, F. (2000). *In code of ethics - Canadian Association for Conservation of Cultural Property and the Canadian Association of Professional Conservators*. 17 Ağustos 2021 tarihinde http://ip51.icomos.org/~fleblanc/documents/terminology/doc_terminology_e.html adresinden erişildi.
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- MEB. (2021). *Niğde Dumlupınar İlkokulu*. 17 Ağustos 2021 tarihinde <http://nigdedumlupinar.meb.k12.tr/tema/index.php> adresinden erişildi.
- McCarthy, J. (1983). Foundations of the Turkish Republic: Social and economic change. *Middle Eastern Studies*, 19, 139-151.
- Nakracas, G. (2000). *Anadolu ve Rum göçmenlerinin kökeni*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Özkan, S. (2007). 1923 tarihli Türk-Rum nüfus mübadelesinin Niğde’nin demografik yapısına etkisi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 21, 169-178.
- Öztürk, İ. (2008). *Niğde Sancağı idari ve demografik yapı 1868–1923*. Konya: Kömen Yayınları.
- Parman, E. (1988). Niğde çevresi araştırmaları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 123-148.
- Pekak, S. (2007). Kappadokia bölgesi Osmanlı dönemi kiliseleri: Örnekler, sorunlar, öneriler. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 26, 249-277.
- Pereira Roders, A. R. (2007). *Re-Architecture: Lifespan rehabilitation of built heritage basis*. (Doktora tezi). Eindhoven University of Technology, Eindhoven.
- Rodrigue, A. 1997. *Türkiye Yahudilerinin batılılaşması “Alliance” okulları 1860-1925*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Somel, S. A. (2014). *Gayrimüslim okulları nasıl azınlık okulları oldu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tapan, M. (2014). *Koruma sorunlarımız mimarlık ve kentleşme*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
- Tekeli, İ. (1990). Osmanlı Devleti’nden günümüze nüfusun zorunlu yer değiştirmesi ve iskân sorunu. *Toplum ve Bilim*, 50, 49-71.

- Topal, N. (2016). Maarif salnamelerine göre Niğde’de eğitim ve öğretim (1898-1903). 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13, 259-272.
- Toyer, B. (2001). 9 numaralı Niğde şer’iyye sicil defteri (235–282) (H. 1308/M.1891) transkripsiyon ve değerlendirme. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Unat, F. R. (1927). *Maarif Düsturu Cilt I-1; I-2; I-3*. İstanbul: Milli Matbaa Devlet Matbaası.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- UNESCO. (1972). *Dünya kültürel ve doğal mirasının korunması*. 17 Ağustos 2021 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> adresinden erişildi.
- Yaldız, E. ve Asatekin, N. G. (2016). Anıtsal yapıların kullanım sürecinde değerlendirilmesine yönelik bir model önerisi. *Metu Journal of The Faculty of Architecture*, 33, 161-182.
- Zürcher E. J. (1999). *Arming the state: military conscription in the Middle East and Central Asia*. London/New York: I.B. Tauris.